

socialmedicinsk tidskrift

fyrtonionde årgången sept—okt häfte 7—8

Industrivägen 13, Solna. Tfn 08/83 20 83

Postadress: Fack, 104 01 Stockholm 60

Postgiro 11 79-1

Allmän redaktion:

Claes-Göran Westrin, redaktör och ansvarig utgivare

Axel Gisslén, biträdande redaktör

Brita Bahrton, redaktionssekreterare

Redaktionsutskott:

Ragnar Berfenstam, professor i socialmedicin,
Uppsala

Per Bjurulf, professor i socialmedicin, Linköping

Lars Bremberg, direktör, Stockholm

Bengt Hedlén, socialdirektör, Malmö

Olle Höök, professor i medicinsk rehabilitering,
Göteborg

Gunnar Inghe, professor i socialmedicin, Stockholm

Bertil Johansson, barnavårdsdirektör, Örebro

Bengt Lindegård, professor i socialmedicin, Göteborg

Gunnar Lindgren, professor i socialmedicin, Lund

Birger Stark, socialchef, Sundsvall

Georg Svahn, arbetsvårdsdirektör, Stockholm

Social miljöplanering

Socialmedicinsk tidskrift tar i detta temanummer upp ett ämne, som under de senaste åren har varit föremål för ett starkt växande intresse. Människans fysiska och sociala livsmiljö förändras i allt snabbare takt under inflytande av framför allt den teknologiska utvecklingen. De tilltagande luft- och vattenföroreningarna, urbaniseringen, förändringarna i konsumtionsmönster och omställningar i arbetslivet är påtagliga exempel på förändringsprocesser i samhället. Sociala och medicinska problem kan relateras till dessa processer.

Det måste vara en mycket viktig uppgift för det förebyggande arbetet inom socialvård och sjukvård att tillhandahålla fakta om de sociala och socialmedicinska konsekvenserna av utvecklingstendenserna. Det kräver två saker: Dels måste sociala och socialmedicinska resurser sättas in på att insamla och bearbeta erfarenhetsdata, som är relevanta för analysen av konsekvenser av den teknologiska utvecklingen och de förändringsprocesser den genererar. Dels måste personal inom de båda vårdområdena skaffa sig en översiktlig orientering om de styrfunktioner i samhället, som kan nyttja socialmedicinska data för en korrigering av ogynnsamma faktorer och tendenser i utvecklingen.

Ämnet för detta temanummer är mycket stort. Det har översiktligt disponerats i tre delteman, nämligen: Riks- och regionplanering, stadsplanering och institutionsplanering.

Inom det första av dessa delteman granskas problem och utvecklingstenden-

ser på riksnivå. Sven Fisk fokuserar glesbygden, Thomas Michélsen storstaden och Hans Berglind problem i arbetslivet. Gemensamt för de problem de behandlar är, att de sammanhänger med grunddragen i den tekniska och ekonomiska utvecklingen i samhället. Det är en utveckling på gott och ont. Det goda är lätt att se. Det är den materiella välbefinnandets ökning. Men de mindre goda sidorna börjar göra sig påminda med ökad styrka.

Ser vi till de gynnsamma effekterna har utvecklingen många målsmän: Näringslivet, regering och riksdag, "den fria konkurrensen" o. s. v. Men när de negativa bieffekterna fokuseras, då blir drivkrafterna gärna anonyma. Då talas det om "utvecklingen" som om den vore sin egen herre och länkare. Så är det naturligtvis inte. Utvecklingen är resultat av beslut: Otaliga beslut som fattas i företag, organisationer och offentliga myndigheter. Många sådana beslut och deras konsekvenser aggregeras till utvecklingstendenser med långsiktiga följder av helt annat slag och styrka än varje beslut för sig. Men varje beslut fattas utan insikt om och hänsyn till deras verkliga räckvidd och konsekvenser.

Slutsatsen av detta är given. Förutom bättre kunskap om effekterna krävs det klarare mål för vad man vill att utvecklingen skall leda till och effektivare styrmedel att uppnå dem. Denna sida av saken behandlas i tre artiklar. Svante Lundkvist ger en översiktlig orientering om planeringen på riksnivå; fysisk planering och regional utvecklingsplanering. Bo Fredzell beskriver regionplaneringens roll. Båda dessa författare tecknar en optimistisk bild av möjligheterna att nå resultat med nuvarande planering. Efter dem kommer Ronny Svensson med en kritisk granskning av både mål och medel i planeringen. Oavsett om man väljer Lundkvists eller Svenssons perspektiv på planeringen kan en sak slås fast: Planeringsprocessen behöver tillföras socialmedicinska data! Därav följer också att sociala och medicinska organ har del i ansvaret för planeringens innehåll.

I det andra deltemat behandlas stadsplanering med tyngdpunkt på närmiljöns utformning. Även här inleds diskussionen med ett par problemställande artiklar. Socialmedicinaren Per Sundby och sociologen Rita Liljeström ser delvis samma problem även om de har olika referensramar. De relaterar också problemen till generella strukturer och tendenser: Sundby till urbaniseringen och Liljeström till den rumsliga och mentala sektoriseringen. Inte minst det senare är ett intressant perspektiv. "Men hur bringar man samman den sektoriserade personligheten?" Om svaret på den frågan skall ges i gestaltningen av den rumsliga och sociala miljön har planerna fått en långt mer komplicerad uppgift än som vanligen innefattas i deras uppdrag.

De arkitekter, som har skrivit de två därpå följande artiklarna, har antagit utmaningen redan innan den uttalats. Johannes Olivegren och Anna Östnäs har bl. a. som utgångspunkt att människorna måste bli aktivt medskapande i sin egen fysiska omgivning. Det kan motverka den alienation, som torde ha nära samband med det som Liljeström kallar mental sektorisering. I övrigt är Olivegrens och Östnäs' artikel en ytterst rik källa på praktiska exempel, uppslag och synpunkter för dem, som ger sig i kast med uppgiften att analysera sociala miljöproblem. Bernt Sahlin m. fl. har en liknande utgångspunkt i sin artikel. Genom att utgå från en teori om samspelet mellan miljöns organisation och utformning och mänsklig utveckling arbetar de sig fram till en rad konkreta slutsatser för miljöplaneringen. Arne Magnusson för i en avslutande artikel in ett angeläget ekonomiskt perspektiv. Brister i den sociala miljön representerar framtida kostnader fördelade på olika samhällssektorer och f. n. icke överblickbara. Det bör utgöra ett observandum för ekonomer och politiker som gärna försöker ställa "ekonomiska realiteter" mot sociala miljökvantiteter.

Det tredje deltemat handlar om institutionsplanering. Institutioner av olika slag utgör under långa tider den huvudsakliga livsmiljön för ett mycket stort antal

människor. Vad det kan innebära skildras i en inledande artikel av Carlo Perris. Att så långt möjligt bryta institutionsprägeln och integrera institutionerna i normalt samhällsliv är en angelägen målsättning. Men den bereder stora svårigheter. Ibland kanske målsättningen tappas bort under planeringsprocessen. Jan Burell m. fl. redovisar en intressant övningsuppgift från tekniska högskolan. Där har målsättningen integration eftertryckligt återförts till ledstjärna för alla stadier i planeringsprocessen. Artikeln avslöjar riskerna med klart åtskilda faser i planeringsprocessen: Utrednings- och målsättningsfas, programarbete, teknisk utformning, planering av verksamheten vid institutionen. Ofta är det olika personal-kategorier som svarar för de olika faserna. Integration av olika fackområden redan i planeringsprocessen förefaller att vara ett konstruktivt uppslag.

Birger Stark ger ett fint exempel på ett praktiskt försök med integration i Sundsvall.

Marianne Cederblad presenterar till sist Fagersjöprojektet i Stockholm. Det har sin förankring i Hökarängens rådgivningscentral, PBU. Projektet innebär bokstavligt talat att institutionspersonalen träder ut ur institutionen, lämnar den traditionella institutionsrollen, och går ut och försöker bearbeta miljön i samarbete med de människor som bor i området. Fagersjöprojektet kan ses som en tillämpningsövning på det som hela detta temanummer handlar om: Att personal inom socialvård och sjukvård bör använda sin kunskap och erfarenhet om individuella problem till att också påverka samhällsstrukturen och miljön.

A.G.

Kommande nummer av **Socialmedicinsk tidskrift**:

November 1972: Temanummer om **arbetsvårdens aktuella problem**

December 1972: Temanummer om **socialpsykiatri** med medverkan av bl a prof. Carlo Perris, docent Olle Hagnell, docent Ola Román, docent Bengt Ekblom

För **våren 1973** planeras bl a följande temanummer:

Aktuella frågor kring socialvårdens mål och metoder

Samverkan mellan social och medicinsk vård

Sjukhusets roll i rehabiliteringsprocessen

Narkomanvårdsfrågor